

I. НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ІНШОМОВНІЙ АУДИТОРІЇ

УДК 81'243:376-054.62

ПРО КОНЦЕПЦІЮ МОВНОЇ ОСВІТИ ІНОЗЕМЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Дануга Мазурик

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1, кімн. 233, 79000 Львів, Україна
тел.: 032 239 43 55
ел. пошта: danuryk@gmail.com*

Розглянуто організаційні проблеми та законодавчу основу для навчання української мови як іноземної, наголошено на необхідності створення і запровадження Державного стандарту з української мови як іноземної. Названо чинники, які визначають успішне вивчення української мови іноземними студентами.

Ключові слова: українська мова як іноземна, освітня концепція, освітній державний стандарт, рівні володіння українською мовою як іноземною.

Інтеграція України в міжнародний культурний та інформаційний простір, відкритість українського суспільства, можливість його громадян вільно подорожувати, брати участь у міжнародних мистецьких конкурсах, фестивалях, спортивних турнірах, а також збільшення кількості туристів з-за кордону посилили зацікавленість до вивчення української мови як іноземної (УМІ), а відповідно й актуалізувалися пошуки нових підходів, більш ефективних методик навчання української мови як іноземної. Насамперед мова йде про інноваційні технології освіти в умовах інтеграції у світовий освітній і культурний простір та вироблення державних стандартів мовної освіти.

Відповідно до ухваленої Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року одним із пріоритетних завдань міжнародного партнерства у сфері освіти є „навчання іноземців та осіб без громадянства у вищих і професійно-технічних навчальних закладах України” [6]. Чинний на сьогодні Закон України про вищу освіту у статті 68 основними видами зовнішньоекономічної діяльності вищого навчального закладу з-поміж інших називає „проведення освітньої діяльності, пов’язаної з навчанням іноземних студентів, а також підготовку наукових кадрів для іноземних держав”. У вже згадуваній Національній стратегії розвитку освіти в Україні серед досягнень відзначено оновлення системи „мовної освіти, що забезпечує обов’язкове оволодіння державною мовою, можливість опанувати рідну та іноземні мови” для громадян України, а отже, й щодо тих іноземних громадян, які обрали нашу країну для професійного становлення і зростання.

Підготовлена групою фахівців (Л. О. Кудрявцева, Л. Б. Бей (ХНУ імені В. Н. Каразіна), Л. С. Безкоровайна (ХНАДУ), С. В. Варава (ХНУ ім. В. Н. Каразіна), М. Ю. Лухіна (НТУ „ХПІ”), О. Є. Немерцова (НТУ „ХПІ”) Концепція мовної освіти іноземців [8: 136–146] мала стати ще однією ланкою в системі українського освітнього законодавства разом із новими державними стандартами дошкільної та загальної середньої освіти, Положенням про загальноосвітній навчальний заклад, Положенням

про організацію інклюзивного навчання загальноосвітніх навчальних закладах, Положенням про дистанційне навчання, Концепцією літературної освіти, Концепцією розвитку інклюзивної освіти тощо. Концепція мовної освіти іноземців (далі – Концепція) є комплексом, який об'єднує окремі положення Єдиної типової навчальної програми з української мови для студентів-іноземців, Навчальних планів та програм (довузівська підготовка іноземних громадян), Державного стандарту з української мови як іноземної (поки що неіснуючого).

Концепція відображає погляди авторів на проблемні питання щодо навчання іноземних громадян в Україні, засвідчує глибину розуміння сучасних викликів, з якими пов'язана саме мовна підготовка іноземного студента в Україні. Сьогодні будь-який студент для опанування професії має змогу вибрати не тільки освітній заклад, але й країну навчання. У своєму виборі він керується багатьма причинами, серед яких, за даними соціологів, не останнє місце належить уже сформованому іміджу держави поміж іншими суб'єктами світової спільноти. Вагомим чинником, що впливає на вибір мови навчання, є світовий престиж мови. Він залежить від багатьох факторів, домінуючими серед яких є авторитет держави у світовому просторі, державний статус мови, її інформативність.

Згідно із Законом України „Про засади державної мовної політики” „українська мова як державна мова обов'язково застосовується на всій території України ... у навчальному процесі в навчальних закладах в межах і порядку, що визначаються цим Законом” (стаття 6), а вільний вибір мови навчання, який є невід'ємним правом громадян України, „реалізується ... за умови обов'язкового вивчення державної мови в обсязі, достатньому для інтеграції в українське суспільство” (стаття 20). Незаперечним є те, що остання теза особливо, а інколи життєво важлива для іноземних громадян, на чому автори Концепції неодноразово наголошують, стверджуючи, що мова навчання для іноземця є і засобом професійної освіти, і об'єктом постійного вивчення.

Першим завданням для реалізації загальної мети Концепції автори визначають „вивчення комунікативних потреб різних категорій іноземців”, однак не вказують методів чи інструментарію, які будуть достовірними джерелами такої інформації. На жаль, пропонується Концепція від початку „прив'язує” іноземного студента до мовної ситуації в Україні, яка переважно апіорі є невідомою для нього. Отже, від початку іноземний громадянин постає перед складним та дещо парадоксальним вибором – навчання в Україні українською чи не українською мовою. У доопрацьованій редакції Концепції авторський колектив намагається розширити діапазон можливостей для іноземного громадянина, декларуючи „вільний вибір мови навчання з тих, що запропоновано конкретним навчальним закладом”. Наскільки „вільним” є такий вибір можна лише здогадуватися, якщо наступним чинником є освітні можливості українських ВНЗ і так звана „мова соціокультурного оточення”.

Уводячи поняття „мова соціокультурного оточення”, автори мимоволі стимулюють роздуми про необхідність вивчення діалекту, сленгу, суржику тощо. Не можна допустити, щоб мовна освіта іноземних громадян в Україні стала засобом нав'язування однієї із систем культурних цінностей іншій / іншим. За визначенням російського філософа М. С. Кагана, у випадку такого утилітарного ставлення однієї культури до іншої (в наших реаліях мови) не відбувається повноцінного взаємного обміну, взаємного розвитку та взаємного збагачення [3: 214], що є ознакою демократичного полікультурного суспільства. Тільки повноцінний діалог мов і культур, що вибудовується на взаємній повазі та рівному представництві є запорукою спільного культурного поступу.

Задекларована в Концепції регіоналізація в сфері мовного навчання студентів-іноземців робить їх заручниками штучно створеної мовної ситуації в Україні. Проголошений вільний вибір мови навчання для іноземних студентів обмежує їхнє право на вільний вибір навчального закладу. Тому виходом із цієї ситуації має стати створення єдиного мовного простору для забезпечення мобільності іноземних студентів і викладачів, поглиблення співпраці між університетами на міжрегіональному рівні. Звичайно, марно та й не потрібно вимагати від підготовчих факультетів чи відділень ґрунтовної мовної підготовки іноземного слухача і українською, і російською мовами (чи якою-будь іншою мовою, бо в тексті Концепції державна і регіональна мови подані паралельно). Однак під час основного навчання дисбалансу між володінням державною мовою та мовою викладання не повинно бути. Адже одним із головних показників рівня кваліфікації випускників вищого навчального закладу, за європейськими нормами, є рівень володіння ними державною мовою.

Якщо взяти до уваги, що вчитися у вищі навчальні заклади приїжджають дорослі сформовані особистості, їх не потрібно вчити вчитися, потрібно дати мовний інструментарій для розуміння культурного коду чужої мови. З огляду на це зайвим видається сформульоване завдання щодо „формування в іноземців умінь і навичок самостійної навчальної діяльності, вмінь навчатися вчитися, вдосконалювати когнітивно-операційний компонент мовленнєвої діяльності як засіб усебічного розвитку особистості”.

Говорячи про структуру мовної освіти іноземців у ВНЗ України, автори Концепції творчо підходять до застосування в мовній підготовці засад Загальноєвропейських Рекомендацій Ради Європи з питань мовної освіти. Заслугове на увагу запропонована шкала рівнів володіння мовою, однак тут виникає питання: „Якою?”. Для російської мови існує російська національна система тестування, і щонайменше не ефективно пропонувати свої варіанти до вже усталеної терміносистеми навчання й оцінювання володіння мовою іншої держави. Тому рівень **пороговий** чи **пороговий поглиблений** виглядає недоцільним замінником для *Першого сертифікаційного рівня (ТРКІ-1)* чи *Второго сертифікаційного рівня (ТРКІ-2)*. Оцінювання рівня володіння російською мовою, можливе тільки за державною ліцензією РФ, тому будь-яка самодіяльність (видання сертифіката) у цій сфері буде нелегітимною. Право на таке ліцензування можуть набувати лише ті вищі навчальні заклади або спеціальні освітні центри, які працюють за угодою із Російською державною службою сертифікації.

А от створення системи стандартизованої сертифікації знань з української мови як іноземної та отримання єдиного легітимного документа для негромадян України, який підтверджує рівень володіння українською мовою можливе лише в Україні. Це сприятиме підвищенню статусу української мови серед іноземців; росту зацікавлення до вивчення української мови; забезпеченню позитивного міжнародного іміджу України й української освітньої системи; розвитку культурних, освітніх та інших зв'язків із зарубіжними країнами.

Відповідно назріла потреба виробити єдиний Державний Стандарт рівнів володіння українською мовою [4], який би передбачав державну сертифікацію рівнів володіння українською мовою і отримання за її результатами єдиного документа, що зумовлював би право іноземця навчатися і працювати в Україні. Державний освітній стандарт з української мови як іноземної має відповідати Конституції України, базуватися на Законах України „Про освіту”, „Про наукову і науково-технічну діяльність”, „Про вищу освіту”, відповідати Постановам Кабінету Міністрів України

„Про затвердження положення про прийом іноземців та осіб без громадянства на навчання до вищих навчальних закладів” і „Про ліцензування освітніх послуг” та відповідати Наказу Міністерства освіти і науки України “Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України”, а також вимогам і нормам, які містять Навчальні плани та програми (довузівська підготовка іноземних громадян) [6] та Навчальні мінімуми з української і російської мов для іноземців [5].

Запровадження єдиного освітнього стандарту з української мови для іноземців дасть викладачам-практикам міцне підґрунтя для створення різноманітних програм загального і спеціального спрямування, а також потужний важіль впливу на ефективність навчального процесу в середовищі іноземних студентів. Однак структурно-системний (теоретичний) опис мовних фактів, має на меті виявити щонайбільше одиниць певного рівня і встановити між ними системні відношення, переважно безсилий при потребі навчити іноземця правильно вживати слово чи словоформу. Тому й формулювання стандартних вимог щодо володіння українською мовою як іноземною повинно базуватися на функціональному підході до мовних категорій. Держстандарт повинен окреслити набір умінь, знань та навичок, який відповідає тому чи іншому рівню володіння мовою. Спробу такого опису бачимо в змісті мовної освіти іноземців з аналізованої Концепції, що доцільно використати в роботі над Державним стандартом України з української мови як іноземної.

Замість висновків. Написана до подій української Революції Гідності і до „братньої” анексії частини української території пропонується стаття-відгук була спробою узгодити різноманітні, часом аж до протилежного, прагнення викладацьких колективів вишів України, які займаються мовною і професійною підготовкою іноземних студентів, з вимогами українського законодавства, Європейської хартії регіональних мов або мов меншин та Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти та закликати до спільної праці над створенням і запровадженням Державного освітнього стандарту з української мови як іноземної. Як показали останні події, в Україні мова знову стала (уже вкотре!) каменем спотикання і розмінною монетою в політичній грі. Перманентно підтримувані мовні проблеми, якими так легко було маніпулювати для досягнення швидких політичних дивідендів, на жаль, вийшли за межі словесної казуїстики. Кров українських патріотів, які полягли за ідеї людяності й честі, не має мовної ознаки. Слова „воля”, „свобода”, „гідність”, „правда”, якою б мовою не були виголошені, означають вічні цінності. Та... українська мова не має іншого географічного, політичного та соціального поля для розвитку. Викладання та вивчення мов інших етнічних груп в Українській державі не повинно відбуватися коштом української мови. Рівність, доступність, повноцінне функціонування кожної з мов національних меншин в Україні насамперед забезпечується державним статусом української мови: сильна позиція державної української мови → сильні позиції мов національних меншин → сильна демократична полікультурна Україна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Єдина типова навчальна програма з української мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України III – IV рівнів акредитації / уклад.: Л. І. Дзюбенко, В. В. Дубічинський, С. А. Чезганов та ін. / за ред. О. Н. Тростинської, Н. І. Ушакової. – К. : НТУУ „КПІ”, 2009. – Ч. 3. – 52 с.

2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Каган М. С. Мир общения: проблема межсубъектных отношений / М. С. Каган. – М. Политиздат, 1988. – 386 с.
4. Кононенко П. П. Загальнодержавна сертифікація рівнів володіння українською мовою – пріоритетний напрямок мовної та всієї освіти в Україні / П. П. Кононенко // Українознавство. – 2006. – Ч. 1. – С. 188–194.
5. Навчальні мінімуми з української і російської мов для іноземців / укл. Н. Ф. Зайченко, С. А. Воробйова. – К., 1995.
6. Навчальні плани та програми (довузівська підготовка іноземних громадян) / Уклад.: Л. Г. Новицька, О. Ф. Гудзенко, М. І. Дудка та ін. - К.: ІВЦ „Політехніка”, 2003. – Ч. 1 (Українська мова, Основи економіки, Біологія ...).
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року // [Електронний режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>].
8. Ушакова Н.І. Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України / Н. І. Ушакова, В. В. Дубічинський., О. Н. Тростинська // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – Х., 2011. – Вип. 19. – С. 136–146 .

*Стаття надійшла до редакції 05.03.2014
доопрацьована 10.03.2014
прийнята до друку 12.03.2014*

ABOUT CONCEPTION OF FOREIGN STUDENTS' LANGUAGE TRAINING AT UKRAINIAN HIGH SCHOOL INSTITUTIONS

Danuta Mazuryk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of the Ukrainian applied linguistics,
1, Universytetska Str., 79000, Lviv, Ukraine
phone: 032 239 43 55
e-mail: danuryk@gmail.com*

The article is considering the problem of teaching Ukrainian as a foreign language (UFL) for specific purposes, in particular for creating National Standard for UFL. Author names the factors that determine successful study of the Ukrainian language by foreign students.

Key words: Ukrainian as a foreign language, National educational standard, UFL levels.

О КОНЦЕПЦИИ ЯЗЫКОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ ИНОСТРАНЦЕВ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ

Данута Мазурьк

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра украинского прикладного языкознания,
ул. Университетская, 1, комн. 233, 79000 Львов, Украина
тел.: 032 239 43 55
эл. почта: danuryk@gmail.com*

Рассматриваются организационные проблемы и законодательная база изучения украинского языка как иностранного, акцентировано внимание на необходимости создания и внедрения Государственного стандарта по украинскому языку как иностранному. Названы факторы, которые определяют успешное изучение украинского языка иностранными студентами.

Ключевые слова: украинский язык как иностранный, образовательный Госстандарт, уровни владения украинским языком как иностранным.